

Pääkirjoitus



Juha Kotilainen & Jarmo Kortelainen

Venäjän ympäristö- ja luonnonvarakysymykset tutkimushaasteena

Venäjän luonnonvara- ja ympäristökysymykset koskettavat maailmaa hyvin laajasti. Venäjän viennistä suuri osa koostuu raaka-aineista. Venäjän öljykentiltä peräisin oleva öljy on maailmanmarkkinoilla iso tekijä. Öljy herättää myös Venäjällä suuria intohimoja, mistä on osoituksena maailmalla tunnetuksi tullut kamppailu öljy-yhtiö Jukosista. Kioton ilmastopöytäkirjan voimaantulossa Venäjä oli vaa'ankieliasemassa. Pienemmässä mittakaavassa suomalainen metsäteollisuus on riippuvainen itänaapurista tuodusta puusta. Ympäristökysymyksissä taas esimerkiksi ydinreaktoreihin, -turvallisuuteen ja -jätteeseen liittyvät kysymykset ovat sellainen kestoaihe, jolle ei ole löytynyt pitkän tähtäimen ratkaisua.

Kaikki nämä kysymykset ovat erottamaton osa Venäjän yhteiskunnallista muutosta. Siksi on luonnollista ja tärkeää, että Venäjän luonnonvaroihin ja ympäristökysymyksiin liittyviä kysymyksiä pohditaan tässä pitkästä historiasta ammentavassa mutta silti koko ajan nopeasti muuttuvassa yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Ympäristökeskustelulla on Venäjällä pidemmät perinteet kuin usein ehkä arvellaan. Luonnonsuojeluun osoitettiin alueita jo tsaarinvallan aikana, mutta ympäristönsuojelu pysyi silti marginaalissa 1950-luvun lopulle saakka. Ensimmäinen varsinainen ympäristöaktiivisuuden aalto Neuvostoliitossa ajoittui 1960-luvulle samoihin aikoihin kuin läntisissä teollisuusmaissakin viriteltiin laajaa ympäristökeskustelua. Keskeisessä roolissa oli neuvostointelligentsija, joka arvosteli kärkevästi vallinnutta ympäristösuhdetta. Ajan suuriin hankkeisiin kuuluivat muun muassa Siperian jokien virtaussuunnan muuttamissuunnitelmat. Myös Baikal-järven kohtalo sai runsaasti huomiota. Monet kirjailijat, tiedemiehet sekä muut älymystön edustajat nousivat julkisesti vastustamaan ympäristölle haitallisiksi koettuja hankkeita kansallisessa aikakausi- ja sanomalehdistössä.

Toinen laaja ympäristöaktiivisuuden aalto nousi 1980-luvulla *perestroikan*, *glasnostin* ja Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden nostattamana. Vapaampi poliittinen ja julkinen ilmapiiri aiheutti ympäristökeskustelun vyöryn ja synnytti lukemattoman joukon erilaisia ympäristöjärjestöjä. Tuon ajan ympäristöliikkeitä on pidetty yleisen yhteiskuntakritiikin purkautumisväylänä. Tämän yleisen ympäristöaktiivisuuden aikana maahan kuitenkin muodostettiin myös erillinen ympäristöviranomaisen *Goskomprroda* vuonna 1988.

Ympäristökeskustelu laimeni nopeasti Neuvostoliiton hajottua. Valtavien taloudellisten ja sosiaalisten mullistusten ja ongelmien rinnalla ympäristökysymykset näyttivät helposti toissijaisilta. Pian ympäristökamppailut ajankohtaistuivat kuitenkin uutta kautta. Kun aiemmin ympäristökeskustelu oli ollut käytännössä maan sisäistä, rajojen auetessa esiin astuivat kansainväliset toimijat. Kansainväliset ympäristöjärjestöt ulottivat verkostonsa ja toimintansa Venäjälle 1990-luvun puolivälissä. Kamppailua käytiin muun muassa ydinvoimaa vastaan, ydinjätteen sijoituksesta sekä metsäkysymyksistä. 2000-luvun alkuvuosina valtion ympäristöhallinto on kokenut muutoksia, joista on keskusteltu laajasti ja joita on kritisoitu voimakkaasti.

Mittavuutensa vuoksi Venäjän luonnonvara- ja ympäristökysymykset tarjoavat haasteellisen tutkimuskentän ympäristötutkijoille. Viimeisen kymmenen vuoden aikana Venäjän ympäristökysymysten yhteiskunnalliset ja yhteiskuntatieteelliset ulottuvuudet ovat alkaneet kiinnostaa yhä useampia suomalaistutkijoita. Tämä Alue ja Ympäristö -lehden teemanumero sisältää Venäjän ympäristökysymysten yhteiskunnallisia taustoja ja tekijöitä analysoivien suomalaistutkijoiden kirjoituksia. Artikkelit antavat hyvän kuvan tutkimussuunnan tieteenaloittaisesta ja maantieteellisestä laajuudesta. Kirjoituksissa liikutaan monipuolisesti ympäristötutkimuksen eri kentillä Venäjän liittovaltion ja alueiden välisistä valtakampailuista resurssiperiferioiden selviytymiskysymyksiin. Kirjoittajia on neljästä suomalaisesta yliopistosta, ja tieteenaloista edustettuina ovat maantiede, politiikan ja ympäristöpolitiikan tutkimus sekä oikeustiede. Kiitokset teemanumeron kirjoittajille sekä Alue ja Ympäristö -lehden päätoimittajalle ja toimitussihteerille yhteistyöstä ja mahdollisuudesta Venäjän ympäristö- ja luonnonvarakysymysten pohdintaan.